

TARİHSEL BAĞLAMDA İDEAL BEDEN ANLAYIŞININ OLUŞUMU VE BEDENİN ESTETİK CERRAHİNİN NESNESİNE DÖNÜŞÜMÜ

Gülcan ÇEVİKYİĞİT¹ Celalettin VATANDAŞ²

Öz

Güzelliğin ve çirkinliğin temel ölçütü ideal bedene sahip olmakla ilgilidir ve ideal bedene sahip olan kişiler güzel ve sağlıklı olarak kabul edilmektedir. Bireyin görünümünün güzel, estetik olması için ideal beden ölçülerine sahip olması gerektiği düşüncesi de yüzyıllardır var olan bir düşünce tarzıdır. Bu düşünce tarzında insan türünü mükemmelleştirmek için vücut ölçüleri kaydedilip takibi yapılmış ve çeşitli otoriteler devreye girmiştir. Her bireye kendi kendisinin efendisi olma olanağı sağlanan bir toplumda ideal olan artık bir tanrı vergisi değil sonradan elde edilendir. Hatta idealin yaratılması bile mümkün hale gelmiştir. Zayıflığın estetik olduğu düşüncesinin bedenler üzerinde vücut bulmasını sağlayan diyet ve egzersiz kültürü, medya, hekimler ve siyasiler tarafından şekillendirilmiştir. Diyet ve egzersize ek olarak plastik cerrahinin alt dalı olan estetik cerrahinin hızlı yükselişiyle birlikte birey bedensel olarak kendini yaratma imkânı bulmuştur. Bu makalede, ideal beden anlayışının tarihsel bağlamda nasıl oluştuğu, diyet ve egzersizle başlayan yaratım sürecinin estetik cerrahiyle günümüze kadar olan süreçte nasıl uyumlandığını ve estetik cerrahinin nesnesine nasıl dönüştüğü anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İdeal Beden, Diyet, Egzersiz, Plastik-Estetik Cerrahi

JEL Kodları: I10, I11, I12, I19

THE FORMATION OF THE UNDERSTANDING OF THE IDEAL BODY IN A HISTORICAL CONTEXT AND THE TRANSFORMATION OF THE BODY INTO THE OBJECT OF AESTHETIC SURGERY

Abstract

The basic criterion of beauty and ugliness is related to having the ideal body, and people with the ideal body are considered beautiful and healthy. The idea that an individual must have ideal body measurements in order to have a beautiful and aesthetic appearance is a way of thinking that has existed for centuries. In this way of thinking, body measurements were recorded and monitored and various authorities were involved in order to perfect the human species. In a society where every individual is given the opportunity to be his own master, the ideal is no longer a gift from God but something acquired later. Even the creation of the ideal has become possible. The culture of diet and exercise, which enable the idea that thinness is aesthetic to be embodied on bodies, have been shaped by the media, physicians and politicians. In addition to diet and exercise, with the rapid rise of plastic

¹ Doktora öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, gulcan.cevikiyigit@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5938-1440

² Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü cvatandas@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1431-3553

Makalenin Türü (Article Type): Araştırma Makalesi (Research Article)

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 16.05.2024

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 04.07.2024

DOI: 10.56337/sbm.1485438

Atıf (Cite): Çevikiyigit, G. & Vatandaş, C. (2024). Tarihsel Bağlamda İdeal Beden Anlayışının Oluşumu ve Bedenin Estetik Cerrahinin Nesnesine Dönüşümü, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2024(2), 95-106.

surgery, which is a sub-branch of plastic surgery, the individual has had the opportunity to create himself physically. In this article, it is explained how the concept of the ideal body was formed in a historical context, how the creation process, which started with diet and exercise, was harmonized with aesthetic surgery until today, and how it turned into the object of aesthetic surgery.

Keywords: Ideal Body, Diet, Exercise, Plastic-Aesthetic Surgery

JEL Codes: I10, I11, I12, I19

1. Giriş

İnsanı mükemmelleştirmek amacıyla çeşitli otoriteler ve baskın gruplar tarafından güzellik, estetik ve ideal beden gibi değerlerin tarihsel süreçte bazen hızlı bazen yavaş, bazen eksik bazen tam olarak ters yüz olması söz konusu olmuş ve bireyin kendini baştan yaratması için gereken şeyler ona doğrudan ya da dolaylı olarak sağlanmıştır. İdeal vücut ölçülerine sahip olmak ayrıca sağlıklı ve güzel olmak için diyet yapmak, egzersiz yapmak ve gerektiğinde cerrahi işlemlere başvurmak öncelikle kadınla özdeşleştirilmiş ve sıradan hale gelmiştir. Egzersiz başlangıçta erkeklere yönelik olarak gelişme gösterirken resmi otoritelerce kontrolü sağlanmaya çalışılmış ve egzersiz türleri sayıca artmıştır.

Günümüzde fit olmak ideal bedeni temsil ederken; fit olmayan insanların sağlıklı, iradesiz ve alt statüde yer aldıkları yönünde kalıpyargılar üreten fitizm ideolojisiyle (Çayır, 2012, s. 12) aslında ideal beden ölçülerinin kesinliğinin olmadığı farklı otoriteler ve görüşler çerçevesinde şekillenerek geçmişten günümüze kadar ulaştığı anlaşılmaktadır. Modern diyet uygulamaları olarak da adlandırabileceğimiz beslenmeye dikkat etme, egzersizin ona eşlik etmesi dönemlere göre farklı şekillerde gelişme göstermiştir. Çünkü estetik, yüz, göğüs ve ellere ilişkin olmakla birlikte çirkinlik vücudun geri kalanına özellikle de kişinin cüssesine göndermede bulunur. Bundan dolayı ‐aşırı kilo‐ çirkinlik ve irade zayıflığının alametidir. Erving Goffman’ın damga teorisi çerçevesinden ideal bedene baktığımızda, ideal beden yaratılmasında etkin rol alan diyet, egzersiz ve estetik cerrahinin kişinin damgalanmamak için daha doğrusu bireyin ‐normal olanlar‐ gibi olmayı istemesini ve gerekli gösmesini açıklamak daha rahat olacaktır. Ona göre, bariz biçimde birbirinden farklı üç tür damga bulunmaktadır. İlki, fiziki bozuklukların bedensel işaretlerine gönderme yapan bedensel deformasyondan kaynaklı damgalar; ikincisi, irade zayıflığından kaynaklı damgalar ve sonuncusu da ırk, ulus ve din gibi etnolojik kaynaklı damgalardır (Goffman, 2014, s. 27,31). Ufacık burnun sıradan veya değersiz olarak görülen ırkların, yassı burnun siyahlara atfedilen bir nitelik olduğu inancı, ve o dönemde Grek burnunun daha çok kabul görmesi ayrıca Yahudilerin kepece kulaklara sahip olması sebebiyle estetik cerrahiye başvurusu etnolojik kaynaklı damgalardan kurtulmak isteyen bireye örnektir. Bunlara ek olarak frengili insanın çökük burna sahip olmasından dolayı estetik cerrahiye başvurusu bedensel deformasyondan kaynaklı damgalardan kurtulmaya; ve yine frengili insanların ahlaksız, kötü karakterli olduğu düşüncesi de irade zayıflığından kaynaklı damgalardan kurtulmayı isteyen bireye örnek verilebilir. Şişmanlık ve fit olmamak da damga teorisine göre bedensel kaynaklı damgalar ve irade zayıflığından kaynaklı damgalar ekseninde değerlendirildiğinde toplum tarafından kabul görmek için diyet ve egzersize başvurusunun normal olanı inşa etmek adına yapıldığı anlaşılmaktadır.

Beden, içinde bulunulan toplumdaki her türlü olay, olgu ve gelişmelerden etkilenmiştir. Günümüz tüketim toplumunda ideal beden, çekici ve biçimli kadının yaratılması bazı kadınların bedenlerinin farklı parçalarının inşa edilmesine indirgenmiş ve bedeni parçalara bölmüştür (Çabuklu, 2007, s. 139). Bu bölünme ve bedenin istenilen parçasını şekillendirme işleminde diyet ve egzersizden sonra plastik cerrahi başkâhramanlar arasında kendine yer bulmuştur. Batıda, 1850’li yıllarda plastik cerrahi olarak düşünülen ve adlandırılan şey estetik cerrahiden ziyade rekonstrüktif cerrahiydi. Yani özür lülük ya da herhangi bir sakatlanmayla kaybedilen veya şekli bozulan organların yeniden oluşturulmasını sağlayan cerrahi akla gelmekteydi. 19. yüzyılda rekonstrüktif cerrahi tıp çevrelerinde görece daha saygıdeğer bir konumdayken estetik cerrahi boşu boşuna yapılan bir müdahale veya gösteriş yapma şeklinde değerlendirilmekteydi (Çabuklu, 2007, s. 132). Ancak 20. yüzyılda çeşitli şekillerde ilerleme göstermesi ve toplum tarafından daha çok kabul edilmesiyle plastik cerrahinin uğraş alanlarından biri olan estetik cerrahi tek başına onun bir dalı haline gelmiştir.

Her ne olursa olsun kültürel konjonktürün bütün ağırlığıyla bedenlerin sıradan halini etkilemiş olduğu açıktır (Ory, 2013, s. 106). Ve bu çalışmada insanı mükemmelleştirmek için başvurulan diyet ile egzersizin tarihsel süreci ve uygulama alanı bedenün çok çeşitli parçaları olan ve sayıca artan işlemlerle etkinlik alanını büyüterek ilerlemekte olan estetik cerrahinin ideal, güzel ve sağlıklı bedenün yaratılmasına katkısı anlatılarak genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

2. İdeal Beden Algısının Tarihsel Serüveni

Bedenimiz toplumsal yaşamın ekonomik, kültürel ve sosyal yönünden etkilenmektedir. Tarihsel süreçte beden, toplumsal yapılar doğrultusunda anlam kazanmış, uyumlu hale getirilmiş ve kontrol altına alınmıştır. Örneğin, Ortaçağ'da beden, dini buyrukları yerine getirirken ruhu temizlemenin bir aracı olarak kabul edilmiş, modern düşüncede beden ruhun yerini alarak sağlık, diyet, tedavi ve arzu gibi kavramlarla çevrelenmiş ve çeşitli emirleri yerine getiren bir nesne haline gelmiştir...(Baudrillard, 2008, s. 163).

İdeal beden, bedenün üzerindeki uyuma işaret ederek ölçüsü olan ve sayısal oran kavramlarına göre şekillendirilmiş bedendir. Belirli orana göre şekillendirme söz konusudur. Bedene dair uyum, daha açık bir şekilde söylemek gerekirse ideal bedeni elde etmenin ölçüsü anlamına gelen “sayısal oran” fikri Ortaçağ ve Rönesans döneminin estetik anlayışında desteklenmiş ve günümüze kadar gelmiştir (Kesim & Kar, 2016, s. 200).

17. yüzyıldan itibaren, bedenün tüm anatomik ve işlevsel özelliklerinin, genel bilimsel prensipler doğrultusunda anlaşılabilen bir nesne olarak, bilimin tanımladığı şekliyle ifade edildiği söylenir. Buna verilecek en önemli örnek René Descartes (1596-1650)'tir. Descartes, “Düşünüyorum o halde varım” önermesinin doğruluğunun ancak akıl tarafından algılandığında geçerli olduğunu vurgular; beden ise burada ‘belirlenebilir bir konuma sahip, ayarlanabilir forma sahip ve mekanda yer kaplayan’ şey olarak nitelendirilmektedir. Var olan beden, bacaklar, eller, yüz ve uzuvların yapısal mekanizması olarak açıklanır. (Descartes, 1993, s. 17). Burada beden, diğer fiziksel nesnelere temelde aynı olan bir nesne olarak görülmektedir. Beden, dış dünyanın bir parçasıyken, akıl düşünen bir varlık olarak tanımlanır. Artık burada mekanik bir beden tanımı söz konusudur. Beden, bir makine olarak ele alınır veya en azından hareket eden bir makine olarak nitelenir (Işık, 1998, s. 120).

18. yüzyılda fiziksel bilimlerin itibarının giderek artmasıyla makine olarak görülen bedende olup biten işlemlerin hesabını tutma ihtiyacı duyulmuştur. Santorio Santorio (1561-1636) saatlerce dev bir tartının üstünde durarak, örneğin fark edilmeyen bir terleme esnasında kaybedilen ağırlığı bulmak için kendi ağırlığı, yediği yemek, dışarı atılan dışkıları üzerine bir yığın karmaşık hesaplar yaparak bu alanda öncü oldu (Porter & Vigarello, 2008, s. 286). 18. yüzyılın ortalarından itibaren vücut ölçüleri daha düzenli olarak ele alınıyor ve kıyaslama yapıldığında daha somut olarak “rakamlara” dökülüyor, zayıflıklar ve sakatlıklar daha sık kayda geçiriliyordu. Georges - Louis Leclerc Buffon (1707-1788) ‘un o güne dek yapılmamış türden gözlemlere kendini adanmış ve 17 yıl boyunca altı ayda bir, bir boy ölçeceği ve gönyeyle 1752’de doğmuş bir delikanlının boyunu ölçmüştür. Boyla kilo arasındaki uygun oranı ortaya koymaya çalışmıştır. İdeal vücut ölçülerinden ilk bahseden Buffon’dur: Beş ayak, altı parmak boyundaki (1.81m) bir adamın ağırlığı 160 ila 180 livre gelmelidir (80 ila 90 kilo). 200 livre çıktığı anda “şişman”, 230 livre (115 kilo) “çok şişman” ve nihayet 250 livre (125 kilo) ve üstünde “fazlasıyla iri” sayılmalıydı (Vigarello, 2008, s. 229).

Aynı yüzyılda Pierre Roussel (1742-1802), “iriliğin ve aşırı şişmanlığın” güzelliğe aykırı olduğunu ve bunların doğal oranlara sahip bedeni, onun esnekliğini ve hafifliğini yok ettiğini kabul ediyordu. Biçimsiz, görünümü güzel olmayan bir kadın, çirkin ve sevimsiz olarak görülürdü. 19. yüzyılda daha zengin ve çeşitli görünüşler güzellik göstergesi olmasına rağmen fazla yuvarlak vücut biçimlerine sahip kadınlar eleştirilmiştir. O dönemler henüz fazla kiloların çok fazla konuşulmadığı dönemler olsa da aşırı şişmanlığa karşı mücadele etmek için ilk diyetler ortaya çıkmıştır O zaman da kilo takibi söz konusuydu ve “ovalayarak yuvarlak hatları ortadan kaldırmak” suretiyle çabucak incelmeyi sağlamak amacıyla masaj tavsiye ediliyordu. Hatta masaj ruloları, titreşimli elektronik cihazları, yağ eritici aletleri ve sağlık rejenaratörleri icat edilmiştir ve böylece, zayıflama alışkanlıklar arasına girmiştir (Sagaert, 2017, s. 118-119). Çoğunlukla, estetik aslında yüz, göğüs ve ellerle ilgiliyse

de her şeyden önce çirkinliğe bağlı olarak, vücudun geri kalanına, bilhassa da kişinin cüssesine göndermede bulunur. Bundan dolayı “aşırı kilo” çirkinlik alametidir.

Ancak Philippe Perrot (1948) “güzel kadın” bedeninin tarihinin, şişmanlıktan başlayıp zayıflıkta biten bir yörüngeye indirgenemeyeceğini vurgular. Kuşkusuz, şişmanlığa duyulan hayranlık bütün yetersiz beslenen toplumların özelliğidir. André Burguière (1938- ...), Ortaçağ’da İtalyan kentlerinde yönetici aristokrasi için *popolo grasso* (şişman halk), avam için de *popolo magro* (zayıf halk) dendiğini kaydeder. Héléne Fourment bizi kararsız bırakan yuvarlak hatları şu şekilde gösterir: kalçalar selülitlidir ama göğüsler diridir. Dişi şeytanlar genellikle çok zayıftır. Véronique Nahoum ince ve düz kadın modelin “öncelikle toplumdaki elitlerin meselesi olduğunu, [...] dikeyliğin kendini gösterme arzusundan kaynaklandığını, dolayısıyla seçkinlerin çocukları için bir beden çalışmasının söz konusu olduğunu” (Vincent, 2010, s. 331) göstermiştir. Zayıf ya da şişman olmanın sınıfsal olması 19. yüzyıl İngiltere’inde de görülmekteydi. Kadındaki zayıflık, onun ruhsal derinliğinin ve inceliğinin dışavurumu, ilkel bedensel arzuların üstesinden gelinmesi olarak görülüyordu. Kilolu, yapılı ve güçlü kadın bedeni, hem doğurganlık hem de çalışma gücünü simgelediği için işçi ve alt sınıf bedenleriyle ilişkilendiriliyordu. Bu durum, zayıflığın bir sosyal statü göstergesi haline gelmesine yol açıyordu. O dönemde cılız, sağlıksız, hastalıklı bir görünüm, üst sınıf kadınlarda moda dönüştür. 19. yüzyıldaki işçi sınıfı açısından ele alındığında, onlardan “iyi beslenmeleri” ve güçlü, dayanıklı, sağlıklı işçiler ile askerler olarak ülkelerine hizmet etmeleri bekleniyordu. Benzer şekilde işçi sınıfından kadınların da güçlü ve dayanıklı olması, evin işlerini yönetmesi, sağlıklı ve güçlü çocuklar dünyaya getirmesi bekleniyordu (Çabuklu, 2004, s. 144).

18. yüzyıla birlikte klasik beden hayali yavaş yavaş değiştirildi, daha kapsamlı olarak kültür olgusu haline getirildi. Sağlıklı olmanın anlamı değişmiş, artık yalnızca diyetle vücuttaki fazla sıvıların atılmasına bağlı olmaktan çıkmıştı (Porter & Vigarello, 2008, s. 191). Lifler, 18. yüzyılda en küçük anatomi birimi, bedenin bölümlerini oluşturan en küçük parça olarak kabul edilmiştir. Liflere önem verilmesiyle birlikte bedeni şekillendirmeye yönelik uygulamalar da değişmiştir. Bu değişimlerin kültürde de uzantıları vardı. Örneğin Théodore Tronchin (1709-1781), 18. yüzyılın ortasında lifleri sağlamlaştırma amacıyla, ahlaki katılaştırma amacını en iyi kaynaştıranlardan olmuştur. Organik zayıflık medeniyetin gücünü kaybetmesiyle aynı kabul ediliyor, kuvvetlenmekle ilgili göndermeler aynı zamanda bazı talepleri dile getiriyordu. Soğuk su, çeliği sıkıca tuttuğu gibi tutmalıydı bedeni. Katı perhizlerin, egzersizlerin ve soğuk banyoların büyük mucidi Tronchin, bedeni sertleştiren en basit hareketlerin uzun süre üzerinde durur. Gevşeklik sertlik çatışmasında beden, ortak bir tutkunun merkezindeydi. Böyle bir çerçevede önemli olan artık arınma değil dayanıklılık; beklenen bir ayrıcalık işareti olarak maddelerin arınması ve incilmesi değil, sertleşmeyi sağlayacak şekilde katılaşmasıydı (Porter & Vigarello, 2008, s. 292). Burada devreye 16. yüzyılda ve 17. yüzyılda yaramazlık, taşkınlık anlamına gelen, çalışma olarak algılanmayan egzersiz devreye giriyordu. Bedensel egzersizlere klasik bakış, bilimsel, kültürel, aynı zamanda da toplumsal açıdan, üç yönlü değişime uğramıştı (Vigarello, 2008, s. 226).

Birincisi, ölçme-değerlendirmeye ve başarıya büyük ölçüde önem verilmekteydi artık. Beden eskiye nazaran daha çok ölçülüp derinlemesine inceleniyordu. Rakamlar gerçeği açığa çıkardığı için, hesaplalamalara ve değerlendirmelere geçmişe nazaran çok daha fazla özen gösterilmekteydi. Dünyaya eskisine göre daha faydacı bir gözle bakılıyordu, dolayısıyla zorunlu olarak, yavaş yavaş hareket olgusunun sonuçları da başka türlü değerlendirilecekti. İkinci değişim, artık yığınlara, bireylerin ve kitlelerin gücüne daha fazla değer verildiğini ortaya koyuyordu. Sanayi devrimiyle birlikte fabrikalarda çalışanların güçlü kuvvetli ve dolayısıyla çalışmaya uygun sağlam bedene sahip olması demekti bu. Cemiyet, bedenleri biçimlendirmeyi kendine amaç edinmişti. “İnsan türünü mükemmelleştirme” sanatı yalnızca hekimlerin değil, aynı zamanda siyasetçilerin de bir projesiydi. Sağlığın korunması anlayışında, bedenlerin yenilenmesi geçmişe kıyasla çok daha fazla önem kazanacaktı. Bedene bakış farklılaşacaktı. Üçüncü değişim, zihinlerde bedenin işleyişi hakkında yepyeni bir tasarımın belirmiş olmasıydı: Örneğin vücut sıvılarını temel almaktan yavaş yavaş vazgeçiliyor, liflerin ve sinirlerin rolü üzerinde duruluyor, ilginin sadece anatomiye değil giderek öncelik kazanan fizyolojiye de kayması, bedeni arındırmak için eski yöntemler yerine uyarıcı metotlar tercih ediliyordu (Vigarello, 2008, s. 227).

19. yüzyılın sonundan itibaren kalçaların daha çok açığa çıkması ve belli olması özellikle zayıflama uygulamalarını değiştirmiştir. Vücut hatları o kadar göz önündedir ki daha az gizlenir. Rejime

ve egzersiz yapmaya yönelik imalar daha baskıcı hale gelir (Vigarello, 2013, s. 190). Bundan, çirkinlik imgesinin daha çok cüsseyle; kötü şekil almış, endamını kaybetmiş, zarafetsiz, tombul bir bedenle, geniş kalçalı olmakla ilişkilendirildiği anlaşılabilir (Sagaert, 2017, s. 119). Bedenin alt tarafı başka türlü var olur. Bedenin aşağı kısımlarına verilen önemden ötürü, çok güçlü hale gelen bazı kısımları zayıflatma zorunluluğu kabul edilmiştir. Özellikle kalçalardan daha çok bahsedilir. Amaç kalçaları incelterek kalınlaşmasına engel olmak, kalçaları geliştirmek ya da kalçalara ve bele hâkim olmaktır. Beden ölçüleriyle ilgili çok az açıklama olmasına rağmen bedenlerinin çok şişman olduğunu düşündükleri kısımlarını inceltmek isteyen kadınların sayısı gittikçe çoğalır. Böylece şişmanlık kadına özgü hale gelmeye başlar. Beden ölçüleriyle ilgili yeterli bilginin olmamasından ötürü 19. yüzyılın sonunda okullarda ve orduda, zayıflık ve dayanıklılık belirtilerini ortaya koymak için yavaş yavaş kullanılmaya başlanan tartı, boy ölçeği ya da mezura, henüz günlük hayatta estetik için kullanılmamaktaydı. Bel çevresinden santimetre olarak ve şişmanlıklardan da kilo olarak nadiren bahsediliyordu (Vigarello, 2013, s. 191). 19. yüzyılda güzellik böylece gitgide daha fazla zayıf ve ince hatlı kadın imgesiyle tasvir edilmiştir. Yani bu, “daha narin, kemikli, ince olan (...) bedeniyle erkeklerin daha rahat sarılabilecekleri kadınlar demek değil midir?” Aksine çok zayıf bir kadın da, kilolu kadın kadar yerden yere vurulur. 19. yüzyılın sonunda, ilk beden kitle endeksi hesabı yapılarak 1m. 65cm boy için 65 kilo uygun bulunmuştur (Sagaert, 2017, s. 119).

18. yüzyılın ikinci yarısında “insan türünü mükemmelleştirme” ideali hekim kadar siyaset adamının da bir tasarısıydı. Hesaplar giderek aşamalı iyileştirmeler, kademeli egzersizler, “sınırsız bir mükemmelleştirilebilirlik” için yapılıyordu (Porter & Vigarello, 2008, s. 293). Devletin halkın fiziksel olarak güçlenmesini sağlamak gibi çok özgün bir sorumluluğunun olduğu da gene bu yüzyılın ortalarında ortaya atılarak, insanı değiştirmeye gayret eden “sağlıkçı bir devlet” anlayışı şekillendi. Devlet, ekonomik mantıkla, ama bunun yanı sıra yeni bir cemaat bilincinin de gelişmesiyle “bireyi saran doğal ortama ince hesaplarla müdahale ederek” insanı değiştirmeye gayret edecekti. “Sağlığı koruma yönündeki çalışmalarda amaç, genel olarak insan türünü mükemmel hale getirmek olmalı”ydı. Hiç kuşkusuz hedeflenen, kendine ve sadece kendine ait bedeni üzerinde söz hakkına sahip bir vatandaş imgesi yaratmaktı (Vigarello, 2008, s. 229-231). Gelecek, eskiden sahip olmadığı bir görev üstlenmişti “sağlığını bozan uçarı bir insan, torunlarının karşısında kendi servetini de, başkalarınınkini de heba eden savurgandan daha suçludur” diyebiliyordu. Daha da derine inildiğinde, liflerin sertleştirilmesi, bedenin direncinin artırılması için çaba harcandıkça, daha bağımsız, daha tepkisel ve dayanıklı bir birey profilinin şekillendiği görülür (Porter & Vigarello, 2008, s. 293). Başta görünüm ve duruşlar olmak üzere, bedeni güzelleştirmek amacıyla bedensel şifrelerin öğrenilmesine o kadar çok önem verilir ki jimnastik derneklerinin sorumluları da devreye girer. Bu, seçkin kesimin 19.yüzyılda bedene hâkim olup onu disiplin altına almaya yönelik halk üstündeki şüphesiz etkisidir. “Jimnastik yalnızca bedensel güçleri değil, duruş ve disiplin ilkelerini de geliştirmelidir, hiçbir yurttaş bu özellikler olmadan yurduna gerçek anlamda hizmet edemez.” Jimnastikçilerin topluma ait olan bedenlerinin görünümüleri gravürlerde ve fotoğraflarda sıkı bel, çıkık göğüs ve düz omuzlar olacak şekilde hep aynı yinelenen bir pozu dayatır (Vigarello & Holt, 2011, s. 286).

“*Jimnastik düzenli bir beden kültürüdür. İnceleme akıl için neyse, jimnastik de beden için odur.*” (Barthelemy Saint Hilaire, 1852) sözünden hareketle 1820’li yılların jimnastik programı, askeri ya da tıbbi içeriklere paralel olarak “sivil ve sınaî bir jimnastiği” de kapsar. Hareket titizlikle incelenip kaslar parçalara ayrılınca, jimnastik salonlarını, makineleri ve kurumları doğuracak bir ortopedi ortaya çıkar. Paris’te, Lyon’da, Marsilya’da ya da Bordeaux’da, 1820-1830’lu yıllarda, beden biçimleri bozulmuş kişilerin düzeltilebileceği düşüncesiyle tedavi merkezleri kurulur. Çeşitli ortopedi kuramları ortaya çıkar ve ortopedi bir bilim dalına dönüşür. (Vigarello & Holt, 2011, s. 259). İlk jimnastiğin, okula ilişkin tasarıların ve orduyla veya sanayiyle bağlantıların ötesinde toplumsal bir etkisi olmuştur. Jimnastikle ilgili konular gündelik kullanıma yönelik metinlere, sözlüklere, ansiklopedilere, sağlık bilgisi kitaplarına girmiştir. 1836’da askeri bir yönetmelik jimnastiği zorunlu kılmıştır. Eğlence ve oyun kitaplarında da sık sık jimnastiğe rastlanır. Jimnastik ayrıca resimlemeler ve yorumlamalarda da yer alır. (Vigarello & Holt, 2011, s. 260). Jimnastik insanlara çekici gelmesine karşın 19.yüzyılda egzersiz etkinliği neredeyse sadece erkeklere yönelikti. Erkek bedeninin gücünün keşfedilmesini, tanımlanmasını ve yüceltilmesini sağlıyordu. Tıp, Victoria döneminde erkek bedenini özgürleştirilmiştir. Cinsiyetler arası farklılıkları

vurgulamış, güç gerektiren egzersizlerin kadınlar için tehlikeli olduğuna inanmıştır (Vigarello & Holt, 2011, s. 278).

Genel anlamda insanlar, bedenini biçimli olmasını kendileri veya başkaları için bir yükümlülük olarak algılamazlardı. Bu bakış açısı 1850'lerden sonra, egzersiz yeni bir insan topluluğu arasında, amatörler arasında da yaygınlaşmaya başlayınca tamamen değişir. Çağdaş egzersizlerin şampiyonu durumuna gelen seçkin tabaka, yeni klasik ölçütlere göre boy, ağırlık, kaslar ve hareket kabiliyeti arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda, atletik olarak nitelenen beden olan yeni bir bedeni yüceltir. Keyif almak için gerçekleştirilen bir aktivite olmaktan çıkan egzersiz, ahlaki, toplumsal ve ideolojik amaçlara hizmet eder (Vigarello & Holt, 2011, s. 261).

19. yüzyıla kadar halk kesiminde estetik başka bir deyişle güzelin anlamı ve doğası terbiye olmamıştı. "İncelik tarzı" böylece tepeden aşağı doğru benimsetildiği durumda Pierre Bourdieu (1930-2002) burada sınıf mücadelesinin keskin bir türünü görür. "Beden, amacı egemen olanın (bedenini başkasının bakışlarının egemenliği altına sokanın) şartlarının kabullenilmesi ve topluma uyum sağlama olan bir savaşa dönüşür. Egemen topluluğun algılama değerlerini benimsetmeyi hedefleyen bu savaş, meşrulaştırdıktan ve örnek olarak kabul ettirdikten sonra bir topluluğun belirleyici özelliklerinin dayatılması söz konusu olduğu ölçüde sınıf mücadelesiyle özdeşleşir (Vincent, 2010, s. 331).

1930'lu yıllardan sonra, zayıf olmak güzelliğin temel kriteri olarak ortaya çıkar. Georges Vigarello'nun çalışmasına göre, 1929'da 1 metre 60 santimetre boy için bir kadının ideal kilosu 60 kilo, 1932'de bu 54 kilo, 1939'da ise 50.5 kilo olmuştur. Hep aynı beden ölçüsünde on yıl boyunca 10 kilo azalma göstermiştir (Sagaert, 2017, s. 148). 1940'ların sonlarında, sağlık amacıyla diyet yapma ve incelik, popüler kadın dergilerinde önemli bir konu haline gelmiş; şişmanlık kaygısı giderek üst sınıflardan alt sınıflara doğru yayılmaya başlamıştır (Çabuklu, 2004, s. 145).

Aynaların kullanımının artması, fotoğrafın doğuşu, sinemanın icadı, medya araçlarının gelişimi, bizi dişil beden temsilinin günden güne artmasıyla karşı karşıya bırakmıştır. Böylece fiziksel çirkinlik kabul edilmez, neredeyse bir hakaret, bir kusur veya suç haline gelir. Çirkinlik sadece dişil kimliğin kırılanlaşmasıyla sonuçlanmamış, "Çirkinim öyleyse yokum." şeklindeki söylemle doruk noktasına ulaşmıştır. Bu bakış açısına göre, geçmişle, kişiliğiyle ve mesleki başarısıyla bilinen kadın, bundan sonra görünüşü tarafından tehdit edilir hale gelmiştir. Çirkin kadın hata yaptığı için değil ama kendi yarattığı imajdan dolayı suçlu durumundadır. Kişinin bir dereceye kadar kendi görünümünün şekillendiricisi olduğu düşünülürse, her çirkin görünüş kadının kendi başarısızlığını ve zaafını gözler önüne serer. Fiziksel çirkinlik ile ahlaki çirkinlik birbirinden ayırt edilemez hale gelir ve suçluluk yer değiştirmiştir. Beğenilen veya güzel olmayan kadınlar batı kültüründeki anlayışa göre, belki de ilk defa, güzelleşmek uğruna gereken özeni göstermeyen kişiler olarak görülmüşlerdir. Bunun sonucunda, çirkinliklerinin esas sorumlusu kendileri ilan edilmişlerdir. Bu çerçevede, 20.yüzyılda yüzün orantısızlığı ve aşırı kilo, çirkinliğin en bariz kriterlerini oluşturur. (Sagaert, 2017, s. 17).

Yağ "kötü" ve şişmanlığı "kaba" sayan bir refah toplumunun özelliği olarak zayıflığın estetiği kadınları diyet yapmaya ve sürekli yinelenen jimnastik türleri yapmaya yönlendiren medya tarafından dayatılır. Aerobik, arojimnastik, hafif jimnastik, turbo aerobik, *energetic dance*, *gym tonic*, *body building*, *stretching* vb. Bazılarının adlarının köken olarak Amerikan kökenden geldiğini gösterir. İnsanın kendi bedenine bu ibadeti özveri gerektirir: öncelikle para konusunda; ardından ahlaki özveri gelir, çünkü medya "insanın hak ettiği bedene sahip olduğunu" sürekli yineler, bu da yeni bir sorumluluk anlayışını getirir. Kumsallarda çıplak sergileyeceğimiz bu beden zamanın kurallarına uygun olmalıdır (Vincent, 2010, s. 332). Medya bizi yemek yemeye teşvik eder ve zayıf olmamızı buyurur; zayıflama reçeteleriyle bizleri ocak başına koşturtur. Güzel yemekleri ve rejim yapmayı, mutfak sanatını ve perhizi kutsar. İnsan hem midesine düşkün olup hem de kilosunu nasıl korur? Fransa'da Alman işgaline bağlı yetersiz beslenmenin sıkıntılarından kurtulduğundan beri, düz karın moda olur. Şişman, düşmandır; obez ise korkunç bir şeydir. Belle Epoque (Güzel Çağ, 1895-1914) döneminin burjuvazisinde, yüksek bir *statü*'nün simgesi olduğu için onurlandırılan ve halk tarafından tahammül edilen şişmanlık, *jet sosyete* için neredeyse müstehcendir. Yokluk korkusunun yerini aşırılık korkusuna bırakır (Vincent, 2010, s. 338-339).

Belle Epoque'tan beri ince uzun kadın ve erkek tipi makul sayılmaktaydı. Yazın açılıp saçılma âdeti gelince buna bir de sıkı etli olmak şartı eklenmişti. Başka bir deyişle, vücut geliştirmeye yeni

doğın diyetetiği harmanlayarak bedeni yeni bir şekilde işleme ihtiyaçı ortaya çıkmıştı (Sohn, 2013, s. 76). Aslında sağlığı korumayı ve hastalıklardan kurtulmayı vaat eden diyetetik, özellikle eski Yunan ve Ortaçağ'daki biçimleri akla getirildiğinde, tıp kadar eski olmakla kalmayıp onunla tamamen i içe geçmiş bir daldır. Modern diyetetik kurulu dzenin içinde "vitaminlerin" yeni bir kavranışından doğmuştur. Anglosakson topraklarında bu hareket iki dnya savaşı arası dzeninde beslenmeyi akılcı bir temele oturtma hedefiyle kendine has bir karakter kazanmıştır. Fakat her lke kendine göre bir yol çizmiştir (Ory, 2013, s. 109). Batılı lkelere diyetetik yeni bir mesleğin uzmanları tarafından da sahiplenilerek iyice büyümüştür. Halka hızlı ve kesin sonuçlar vaat eden diyetler öneren tıbbi sistemin içindeki bağımsız ya da en azından marjinal simaların hedefi aynıydı: kitlesel talebi karşılamak. Gelişmiş toplumlarda giderek büyüyen bu ilgi, aynı zamanda giderek yayılan ve biyoloji alanındaki bilgilerin artmasına paralel olarak derinleşen popüler diyetetiği beslemekteydi. (Ory, 2013, s. 110).Diğer taraftan diyetetik bilgisinin popülerleşmesi, aşırı ince modellerin yükseldiği dzeme denk gelir. Yükseliş bayrağını Avrupa'da Barbie bebekler, ABD'de ise Twiggy tarzı mankenler taşımaydı. Sonradan kurallar tersine dönmeye başlamışsa da, artık kibarca "fazla kilolar" tabir edilen Őeyle hastalıklar, özellikle damar hastalıkları arasında bağ kurmak için daha sağlam kanıtları olan tıbbın da desteğiyle, incelik bir kıstas olarak üstünlüğünü korumuştur (Ory, 2013, s. 111).

Ancak Featherstone ince ve zayıf olmakla, sağlıklı olmak arasındaki ilişkiyi eleştirel bir şekilde değerlendirmektedir. Şişman olmanın sağlık açısından tehlikeli olduğu düşüncesi kamuca benimsenmiştir. Diğer taraftan Featherstone, zayıflık ve sağlık ilişkisini ele alan bilimsel araştırmaları örnek göstererek, medya ve reklamlardaki pek çok önerinin yarı bilimsel olduğunu öne sürer. 1980'lerde İngiltere'de yapılan çalışmalar, zayıf olmanın uzun yaşamla ilişkili olduğu görüşünün aksine, fazla kilolu bireylerin daha uzun süre yaşadığını ortaya koymuştur (Featherstone, 1993, s. 185).

Bedenin daha estetik ve çekici bir görünüm kazanması, sağlığın gözetilmesi ve kontrol altında tutulması, modern tüketim toplumunun temel amaçlarından biri olarak değerlendirildiği için Şişmanlık ile sağlıklı olma arasında doğrusal bir ilişki olduğu yönünde değerlendirmeler yapılır (Işık, 1998, s. 15). Bu tüketim toplumunda akla, yaşam stilleri bağlamında çok farklı beslenme rejimleri ya da spor sayesinde sağlıklı ve estetik bir görünüm elde etme çabası ve bu amaçlar için harcanan zaman ve mali kaynaklar gelir (Işık, 1998, s. 162). Featherstone'a göre, "İ ve dış beden bir bütün haline gelir. Tüketim toplumunda i bedenin korunması, dış bedenin estetik görünümünün iyileştirilmesi amacını gütmektedir."

Diyetetik en u noktada giderek daha fazla sayıda hastada fiziksel manipülasyonla, hatta tamamen cerrahi yöntemlerle sunulmakta, böylece artık çok geniş bir alan olan ve 20.yüzyılın karakteristik özelliğini yansıtan plastik cerrahiyle i içe geçmektedir (Ory, 2013, s. 111).

3. Günümüz Dünyasında İdeal Beden Algısı ve Estetik Cerrahi

Plastik cerrahiye anlatırken aslında bir savaş ya da bir kaza durumunda vücudun uğradığı "zararı sınırlamayı" amaç edinen rekonstrüktif cerrahiye değil de kendi başına *estetikle* ilgilenen kardeşini kastediyoruz. Estetik cerrahi sadece psişik taleplere cevap verir, fakat cildi gerginleştirmeye yarayan *lifting*'le, kaaları, göğsü veya yüzü yeniden Şekillendirmeye yönelik, bazen birtakım implantların, yüz protezlerinin de kullanıldığı akla gelebilecek her türden operasyonlar büyük farklılık göstermektedir (Ory, 2013, s. 111).

Rönesans döneminden itibaren gelişme göstererek ilerleyen "gzelliğ kültürü" nihayetinde modernliğin işlevine ve toplumsal otoriteye varlığını kabul ettirerek estetikle birlikte hareket edecekti. Bireyin mutluluğuna dikkat çeken Aydınlanma felsefesi bu sebeple kişinin kendini tekar inşa etme ve yaratma girişimini onaylamakta ve desteklemekteydi. 19. yüzyılda estetik cerrahlar, bedenin "irkinliği" nedeniyle bireylerin mutsuz olabileceğine inanıyorlardı. Bu düşünceyle, cerrahinin insanların görünümünü değiştirebileceği ve onları "güzelleştirerek" daha mutlu bir yaşam sunabileceği fikrini savundular (abuklu, 2007, s. 133-134). 19. yüzyılın kültürü yapısı, estetiğin işlevi açısından, bedenin dış görünümünün içsel değerlerle doğrudan bağlantılı olduğu bir anlayıştan uzaktı. Özellikle Protestan Viktoryen kültürü, dışsal güzelliğin bireyin içsel niteliklerini ve karakterini yansıttığı inancını benimsiyordu. Bu dönemde, fiziksel görünüm, kişiliğin ve tinsel güzelliğin bir yansıması olarak değerlendiriliyordu (abuklu, 2007, s. 133). Dış görünüm, toplumda saygınlık ve değer kazanmanın bir

aracı olarak görülüyordu. Bu bağlamda, bireylerin dışsal özellikleri, içsel erdemleri hakkında ipuçları veriyordu ve bu durum, toplumsal normları şekillendiren önemli bir etken haline gelmişti. Böylece, dış görünümle içsel değerler arasındaki ilişki, dönemin estetik anlayışında merkezi bir rol oynamaktaydı. Bundan ötürü Georges Vigarello'nun ifadeleriyle herkes "kendi kendini yaratmaya" yöneldi. Modern çağdan itibaren, güzellik böylece en önde yer alarak ilerlemektedir ve bir uğraş haline geldi. Her birey, güzel olma hakkına ve ödevine sahiptir. Herkesin güzelliğe erişim hakkı hemen hemen şimdiye kadar akla gelmemiş bir haktır. Güzellik "bedenin dini"ni oluşturur (Sagaert, 2017, s. 110).

"Estetik toplumu" olmasından daha çok "işlev, yapım, onarım" toplumu olan modern toplumda "tek doğru norm" yaklaşımı 1960'lardan sonra postmodern toplumda etkisini kaybetti. Ve kitlesel olarak bedenin bir estetik, sanat ve eğlence nesnesine dönüştürülmesi gerçekleşti (Çabuklu, 2007, s. 138). Kişiler, yüzlerinin farklı alanlarını tek bir genel modele dayanarak değil, çıkık yanak kemiği, geniş burun vb. beğendikleri oyuncuların, şarkıcıların ve diğer ünlülerin yüzlerini örnek alıp değiştirebiliyorlardı. Yani beden, tercih doğrultusunda her biri değiştirilebilen ve yenilenebilir parçalarla oluşturulan bir yapı haline gelmişti. Kişilerin bedenlerini sürekli değişen estetik standartlara uyarlamaları, bir yaşam tarzı haline almış ve 'in' (gözde ve popüler) olmanın bir gerekliliği olarak görülmüştü. 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, bedenin doğallığı ve değişmezliği değersizleşmişti; bu dönemde geniş orta sınıflar, "estetik cerrahi müptelası" haline gelmişlerdi (Çabuklu, 2007, s. 138).

Kişinin güzel ve estetik olmak için kendi kendini yaratmasına yardımcı olan plastik cerrahinin ilgi alanı olan estetik cerrahi başlangıçta dönemin ideolojisine, egemen düşüncesine göre insanların herhangi bir organının şeklinden kaynaklı olarak ötekileşmelerini önlemek için başvurulan bir uygulamaydı.

18. yüzyılın sonununda ufacık burun sıradan ve değersiz ırklara ait bir özellikti ve hastalıklılık veya ilkelik olarak görülüyordu. Yassı burun ise siyahların bir özelliğiydi. Grek burnu o dönemde popülerdi. Yüz estetiğinde dikkate alınan bir başka önemli unsur simetriydi. Estetik açıdan hoş bir yüz, simetrik, orantılı, düzenli ve dengeli kabul ediliyordu. Orantılı bir yüzün özellikleri ise matematiksel hesaplamalarla belirleniyordu. Öte yandan estetik cerrahinin oluşturmayı amaçladığı ideal yüz, Batılı, orta sınıfa mensup, beyaz tenli heteroseksüel bir erkeğin yüzüydü. Plastik cerrahi, siyahları, Yahudileri, göçmenleri, akıl hastalarını ve farklı olanları dışlayan otoritelerin bir yardımcı unsuru haline gelmişti. 19. yüzyılda plastik cerrahinin en önemli alanlarından biri, frengili insanların burunlarını onarmaktı. Frengili birinin çökük burnu, yalnızca bir hastalığın belirtisi olarak değil, aynı zamanda ahlaki çürümüşlüğü, kirli yaşam tarzının ve kötü bir karakterin bir yansıması olarak algılanıyordu. "Normal burun" özelliğine sahip olmayanlar bir tek frengili kişilerle sınırlı değildi (Çabuklu, 2007, s. 134). Yahudilerin temelde sağlıklı, yozlaşmış ve çirkin kişiler olduğu yönünde genl bir algı vardı. Yahudilik genellikle frengi benzeri hastalıklarla özdeşleştiriliyordu. Dönemin ideolojik bakış açısı, Yahudileri, özellikle erkeklerini "kepçe kulaklı" olarak tarif ediyordu. Dönemin baskın görüşü, büyük ve sarkan göğüsler ile karın sarkıklığını "ilkel bedenin" nitelikleri olarak değerlendiriyordu; bu özellikler özellikle siyahlar ve alt sınıflar için geçerli sayılıyordu. Buna karşılık, orta sınıftan "modern" kadınların göğüsleri, sarkmayan ve sıkı bir yapıya sahip olarak tanımlanıyordu. 19. yüzyıl sonlarından itibaren plastik cerrahi, hem karın gerdirmeye hem de göğüs küçültme operasyonları yapmaya başlamıştı. Plastik cerrahi, bedenleri "normalleştirme" amacı güderken, egemen ırksal, sınıfsal ve cinsel olmak üzere farklı standartları direten politikalarla iş birliği yapıyordu (Çabuklu, 2007, s. 134-135). Bunlara ek olarak Chicago'da 1911'den 1974'e kadar olan süreçte uygulanan "çirkin yasaları", kamuya açık alanlarda bulunan "çirkin görünümlü, estetik açıdan rahatsız edici ve tiksinti uyandıran" bireylerin para cezası ile cezalandırılmasını öngörüyordu. Nazi Almanyası ve Mussolini'nin İtalya'sında "son derece çirkin" subayların yüzlerine estetik operasyon yaptırılmaları zorunlu kılınmıştı. Plastik cerrahinin, özellikle de rekonstrüktif cerrahinin "sosyal görevi" ise esasen Birinci Dünya Savaşı ile birlikte şekillenecekti (Çabuklu, 2007, s. 136). Savaşta yüzleri ciddi şekilde hasar görmüş pek çok askerin rekonstrüktif-estetik operasyonlarla tekrar "normal bir görünüm sergileyen nüfus içinde yaşayabilecek duruma getirilmesi", "çirkinliği toplumsal alanda göstermeme amacı" olan devletin bir politikası haline gelecekti. Savaşta yüzleri parçalanmış çok sayıda askerin rekonstrüktif/estetik ameliyatla yeniden "normal görü" (Çabuklu, 2007, s. 137).

Cerrahinin bu dalının gerek teknik anlamda, gerek toplumsal görünürlük açısından bu kadar ilerleme kaydetmesinin temel nedenlerinden biri, bedenlerin ve özellikle kadın bedeninin gitgide

çıplaklaşmasıdır. Kişi anatomisinin giderek daha büyük bölümünü, hatta tamamını sergiler hale geldikçe kozmetiğin rolü ikinci plana itilmiş, anlaşıldığı kadarıyla bu daha derin müdahalelere de zemin yaratmıştır (Ory, 2013, s. 111). Buna dayanarak, plastik cerrahinin Büyük Savaş'ta rekonstrüktif cerrahinin kaydettiği ilerlemeler ve deneylerden doğduğu yolundaki klasik görüşle yetinilmesi mümkün değildir. Kültürel bakış açısından bakmak gerekir. Bedenin, özellikle kadın bedeninin tasvirlerinin neredeyse tamamen örtünmeyi emrettiği düşünülecek olursa aslında cepheden dönen cerrahların edinmiş oldukları bilgiyi “yüzü bozulmuş askerlerin” sivil hayatlarından başka bir alana taşımalarının açıklaması olamazdı. Buna karşılık “sağlıklı” ve uzuvları eksiksiz olan, fakat gençleşip güzelleşmeyi talep eden hastalar açısından düşünüldüğünde estetik cerrahinin yayılmasında belirleyici rol oynamıştır (Ory, 2013, s. 112).

Anesteziye dayanan ilerlemeler ve 1930'ların sonunda antibiyotiklerin piyasaya çıkması, dolayısıyla risklerin minimum düzeye indirilmesi ki daha öncesinde de ölüme neden olabilen genel anesteziye ziyade daha az riskli bulunan lokal anestezinin sıkça tercih ediliyor olması 19. yüzyılın son döneminde plastik cerrahinin etkinlik alanının Batıda genişlemesinin nedenlerinden biriydi (Çabuklu, 2007, s. 133) ve daha 1907'de ABD'de aldığı isimle kozmetik cerrahinin yayılmasında belirleyici rol oynamıştır. Plastik ameliyatların her yerden önce bu ülkede popülerlik kazanmış olması rastlantı olmamakla birlikte sebebi ABD'nin savaştan haddinden fazla etkilenmiş olması değildi. Aksine hayat standardıyla ve en önemlisi giderek hâkim duruma geçen bireycilik ve gösterileştirmeyle (boyalı basın, sinema ve her türden gösteri) ölçülebilen modern refah anlayışının buhranlarıyla ülkenin daha erken tanışmış olmasıdır (Ory, 2013, s. 112).

1930'larda doğmuş olan estetik cerrahi, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen 30 yıl içinde adım adım kadınlara kendini kabul ettirmişti. Erkeklerin özellikle sevimsiz saç dökülmelerine karşı estetik cerrahiye başvurması ise 20. yüzyılın sonunu bulacaktı (Sohn, 2013, s. 76). Estetik cerrahi 20. yüzyılın sonunda ilaç sanayiinde gerek Botox'la, gerek DHEA (Dehidroepiandrosteron, böbrek üstü bezlerinde salgılanan zayıf bir erkeklik hormonudur ancak erkeklerde salgılandığı zaman erkeklik hormonlarına dönüşmektedir) ile (gençlik hormonu) cildi gerginleştirmeye yarayan *lifting*'le, kalçaları, göğsü veya yüzü yeniden şekillendirmek için birtakım implantların, daha doğrusu yüz protezlerinin de kullanıldığı akla gelebilecek her türden operasyonlara büyük bir destek sağlayarak daha fazla yaygınlık kazanmıştı (Ory, 2013, s. 111). 20. yüzyılın tarihi bir bütün olarak söz konusu güzellik, estetik ve ideal beden gibi değerlerin bazen hızlı bazen yavaş, bazen eksik bazen tam olarak ters yüz olmasının tarihidir (Ory, 2013, s. 113). Bu durum 21. yüzyıl için de geçerliliğini ve güncelliğini devam ettirmektedir.

Güzelliğin giderek çok karmaşık, değişken ve heterojen bir görünüm kazandığı günümüzün toplumsal yapısında güzel olmak pratikte olanaksız hale gelmiştir. Kişinin fiziksel görünümü her koşulda yetersiz olmaya mahkûm edilmiş ve bu durum, bireyin bedenini tekrar şekillendirme gereksinimi duymasına sebep olmuştur (Çabuklu, 2007, s. 138).

İdeal beden estetik cerrahi ile yeniden yaratılmasının ve değiştirilmesinin günden güne farklılaştığını *American Society for Aesthetic Plastic Surgery* tarafından yayımlanan rapor desteklemektedir. 2022 yılında estetik cerrahi işlemlerine toplamda 11,8 milyar dolar, cerrahi işlemlere 8,5 milyar dolar ve ameliyatsız işlemlere 3,3 milyar dolar harcanmıştır. Toplam cerrahi gelir 2021'e göre %1 azalarak estetik işlemlerden elde edilen tüm gelirin %72'sini temsil etmiştir. Yapılan estetik işlemler, karın germe ameliyatı, kalça geliştirme, yağ aldırma (*liposuction*) gibi vücut işlemleri; kaş, çene büyütme, yüz germe, yüze yağ enjeksiyonu, dudak büyütme, boyun germe gibi yüze uygulanan işlemler en çok yapılan işlemlerdir. Bunlara ek olarak vücut şekillendirme, saç restorasyonu, dövme silme ve damar sorunları gibi işlemler de gerçekleştirilmektedir.

Cinsiyete ve yaşa göre yapılan estetik işlemler de farklılık göstermektedir. Kadınlarda en fazla yapılan cerrahi işlemler; yağ aldırma 385.413, meme büyütme 252.648, karın germe 202.184, meme dikleştirme 136.086 ve meme implantlarının çıkarılması veya değiştirilmesi 129.657'dir. Kadınların yaşlarına göre 17-35 yaş arası meme büyütme 136.477, 36-50 yaş arası yağ aldırma 231.580, 51-70 yaş arası yağ aldırma 88.730, 71 yaş ve üstü göz kapağı 8.790 şeklindedir. Erkeklerde ise en fazla yapılan cerrahi işlemler meme küçültme 21.358, yağ aldırma 19.593, göz kapağı 11.277, burun 6.536 ve karın germe 4.771'dir. Erkeklerin cerrahi işlemlerdeki yaş yüzdeleri şu şekildedir: 17-35 yaş arası %27, 36-

50 yaş arası %30, 51-70 yaş arası %36 ve 71 yaş ve üstü %8'dir. (The American Society for Aesthetic Plastic Surgery, 2024).

International Society of Aesthetic Plastic Surgery (ISAPS)'ın 2023 raporu incelendiğinde *American Society for Aesthetic Plastic Surgery*'nin raporunun verilerinden daha fazla veriye sahip olduğu ve aynı zamanda da benzer istatistiki bilgiler içerdiği görülmüştür. Bu rapora göre 2023 yılında en çok yaptırılan cerrahi işlemlerin ilk üçü sırayla, yağ aldırma 2,237,966, meme büyütme 1,892,777 ve göz kapağı ameliyatı 1,746,946'dır. 2023 yılında yapılan toplam cerrahi işlemlerin sayısı 15,813,353'tir. 2019 ve 2022 yılında en fazla yaptırılan cerrahi işlemler ise sırayla şu şekildedir: 2019, meme büyütme, yağ aldırma, göz kapağı ameliyatı; 2022, yağ aldırma, göz kapağı ameliyatı ve karın germe ameliyatıdır. En fazla estetik cerrahi işlemlerinin en çok yapıldığı ilk üç ülke sırasıyla ABD, Brezilya, Meksika'dır. Otuz ülkenin yer aldığı raporda Türkiye altıncı sırada yer almaktadır. Türkiye'de en fazla yapılan estetik cerrahi işlemler, burun estetiği (*rhinoplasty*), yağ aldırma, göz kapağı ameliyatı, meme büyütme ve karın germe ameliyatıdır.

Cinsiyete göre yapılan işlemlerde kadınlarda en fazla yapılan cerrahi işlemler; yağ aldırma 1,898,880, meme büyütme 1,868,360, göz kapağı ameliyatı 1,353,566'dır. Erkeklerde ise göz kapağı ameliyatı 393,380, jinekomaasti ameliyatı (Erkek fizyolojisinde, süt üretimi için özelleşmiş meme dokusunun gelişmesi halinde, bu durumdan rahatsızlık hissetme) 352,302, yağ aldırma 339,086'dır. Estetik cerrahi işlemlerden botoks hem 17 yaş ve altındaki yaşlarda hem de 18-65 yaş aralığı ve üzerindeki tüm yaş gruplarında ilk sırada yer almaktadır (ISAPS International Survey on Aesthetic Cosmetic Procedures Performed in 2023, 2023).

American Society for Aesthetic Plastic Surgery ve *International Society of Aesthetic Plastic Surgery* raporlarının vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda estetik cerrahinin yardımıyla ya da müdahalesiyle insanın vücudundaki herhangi bir parça ya da parçaları ideal bedene ulaşmak için kolaylıkla değiştirilmesi mümkün görünmektedir.

4. Sonuç

Beden, içinde bulunduğu tarihsel dönemin zihniyetine göre ekonomik, kültürel ve sosyal yönden çeşitli otoriteler tarafından etkilenmektedir. Dış dünyaya ait olan bedeni nesne olarak kabul edip mükemmelleştirme işlemi hekimler, siyasiler ve medya tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. İlk olarak vücudun savaş ve kaza sonucu uğradığı zararları sınırlayıp, bedenin parçasını eski haline getirmeyi amaçlayarak başlayan estetik cerrahi, zamanla anesteziye ilerlemeler, antibiyotiklerin piyasaya çıkmasıyla risklerin minimum düzeye indirilmesi, bedenlerin özellikle de kadın bedeninin çıplaklaşması ve bunlara ek olarak kişinin güzelleşerek mutlu olunabileceği inancının gelişmesiyle estetik talepleri karşılamaya dönüşmüştür. Dönemin ideolojisi, egemen düşüncesi insanları herhangi bir organının şeklinden kaynaklı olarak ötekileşmelerini önlemek, normal görünümlü olarak genel nüfus içerisinde yer almak ve çirkinliği kamusal alana sokmamak adına çeşitli yaptırımlarda bulunmuştur. Örneğin, Chicago'da 1911-1974 yılları arasında geçerli olan "çirkin yasaları," kamusal alanlarda bulunan "çirkin görünümlü, estetik açıdan hoş olmayan ve tiksindirici" bireylerin para cezası almasını öngörerek estetik cerrahi daha da önemli hale getirmiştir. Medya ise kişilerin beğendikleri oyuncuların, şarkıcıların ve diğer ünlülerin yüzlerini örnek alıp değiştirebilecekleri yönünde doğrudan ya da dolaylı mesajlarla estetik cerrahinin bedenlerin kitlesel olarak estetik, sanat ve eğlence nesnesi ve yaşam tarzına dönüştürülerek popülerleşmesine etki etmiştir.

Kısacası, bedenin anatomik ve işlevsel özelliklerinin nesne olarak tanımlanması bedenin bilimsel normlarla düzenlenmesini etkilemiştir. Fiziksel bilimlerin kaydettiği ilerlemeler ve saygınlığının artması şişmanlığı ve iriliği azaltmaya ya da tamamen ortadan kaldırmaya yönelik çeşitli icatların yapılmasına katkıda bulunmuştur. Estetik, güzel, sağlıklı ve ideal bedene ulaşmak için farklı uygulamalar yapılarak kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Ahlaki, toplumsal ve ideolojik amaçlara karşılık verecek şekilde diyet, egzersiz ve estetik cerrahi bugüne kadar gelmiştir. Egemen ideoloji ve güçler, sağlıklı devlet anlayışı, bedenlerin çıplaklaşması, ilaç sanayisinde ve anesteziye ilerlemeler, antibiyotiklerin piyasaya çıkması, medya araçlarının gelişmesi, aynaların çoğalması ve buna bağlı olarak daha fazla kullanılması yıllara ve dönemlere göre ideal bedenin yaratılmasını sağlamıştır.

Kaynakça

- Baudrillard, J. (2008). *Tüketim Toplumu*. (H. Deliceçaylı, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corbin, A. (2008). Kulisler. P. Aries, & G. Duby içinde, *Özel Hayatın Tarihi 4 (Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a)* (s. 441-654). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Corbin, A. (2011). Bedenlerin Buluşması. A. Corbin, J.-J. Courtine, & G. Vigarello içinde, *Bedenin Tarihi 2 (Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a)* (s. 117-168). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Corbin, A. (2011). Giriş. A. Corbin, J.-J. Courtine, & G. Vigarello içinde, *Bedenin Tarihi 2 (Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a)* (s. 7-8). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Çabuklu, Y. (2007). *Toplumsal Kurgular Ve Cinsiyetçilik*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Çayır, K. (2012). Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık. K. Çayır, & M. Ayan Ceyhan içinde, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (s. 5-16). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Descartes, R. (1993). *Meditations on First Philosophy*. (J. Cottingham, Çev.) New York: Cambridge University Press.
- Faure, O. (2011). Hekimlerin Bakışı. e.-J. C. Alain Corbin içinde, *Bedenin Tarihi 2 (Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a)* (s. 15-41). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Featherstone, M. (1993). The Body Consumer Culture. M. Featherstone, M. Hepworth, & B. Turner içinde, *The Body: Social Process and Cultural Theory* (s. 170-196). Londra: Sage Publications.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kesim, S., & Kar, A. (2016). Plastik Cerrahi, Tanrım Beni Baştan Yarat!..Metaforunu Mümkün Kılabilir mi? Y. İnceoğlu, & A. Kar içinde, *Kadın ve Bedeni* (s. 191-216). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ory, P. (2013). Sıradan Beden. A. Corbin, J.-J. Courtine, & G. Vigarello içinde, *Bedenin Tarihi 3 (Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl)* (s. 105-130). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Porter, R., & Vigarello, G. (2008). Beden, Sağlık ve Hastalıklar. J.-J. C. Alain Corbin içinde, *Bedenin Tarihi 1 (Rönesanstan Aydınlanma'ya)* (s. 273-300). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sagaert, C. (2017). *Kadın Çirkinliğinin Tarihi*. İstanbul: Maya Kitap.
- Sohn, A.-M. (2013). Cinsiyetli Beden. A. Corbin, J.-J. Courtine, & G. Vigarello içinde, *Bedenin Tarihi 3 (Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl)* (s. 73-103). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şimşek, M. E. (2016). *Modernite, Postmodernite ve Bauman*. İstanbul: Belge Yayınları.
- The American Society for Aesthetic Plastic Surgery*. (2024, Nisan). [theaestheticsociety.org](https://www.theaestheticsociety.org/): <https://www.theaestheticsociety.org/media/procedural-statistics> adresinden alındı
- User, İ. (2010). Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni. Y. İnceoğlu, & A. Kar içinde, *Kadın ve Bedeni* (s. 145-188). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Vigarello, G. (2008). Egzersiz Yapmak, Oyun Oynamak. A. Corbin, J.-J. Courtine, & G. Vigarello içinde, *Bedenin Tarihi 1 (Rönesanstan Aydınlanma'ya)* (s. 189-248). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vigarello, G. (2013). Bedeni Çalıştırmak. A. Corbin, J.-J. Courtine, & G. Vigarello içinde, *Bedenin Tarihi 3 Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl* (s. 131-151). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vigarello, G. (2013). *Güzelliğin Tarihi (Rönesanstan Günümüze Beden ve Güzelleşme Sanatı)*. Ankara: Dost Kitabevi.

- Vigarello, G., & Holt, R. (2011). İşlenene Beden (19.yüzyılda jimnastikçiler ve sporcular). A. Corbin, J.-J. Courtine, & G. Vigarello içinde, *Bedenin Tarihi 2 (Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a)* (s. 249-298). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vincent, G. (2010). Beden ve Cinsel Bilmece. P. Ariés, & G. Duby içinde, *Özel Hayatın Tarihi 5 Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze* (s. 327-418). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.